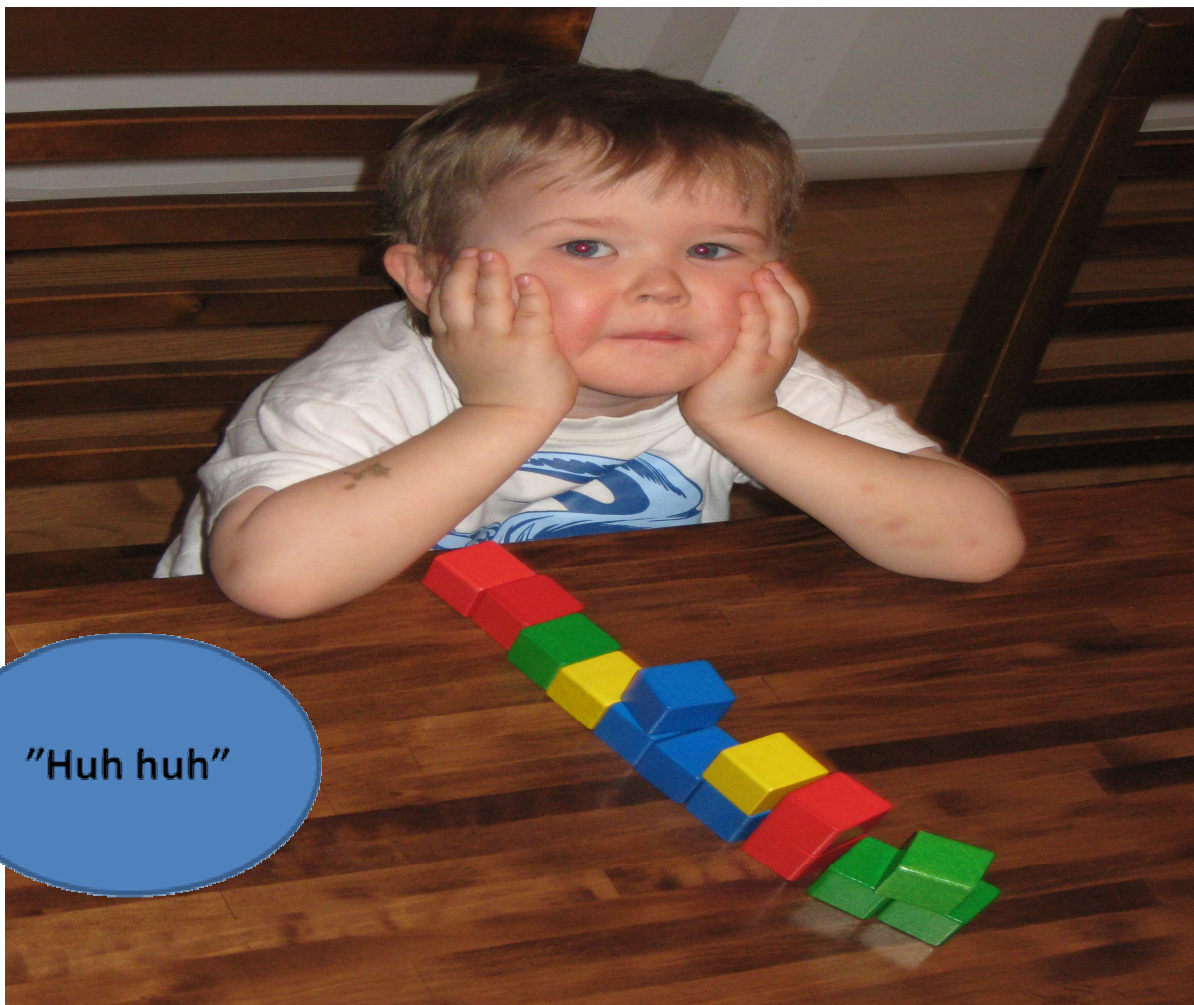

LAPSEN JA NUOREN HYVÄN KUNTOUKSEN TOTEUTUMINEN
PALVELUVERKOSTOSSA –PROJEKTI 2007-2011

"Huh huh"

TOIMIVA KUNTOUSSUUNNITELMA LAPSEN ARKEEN

Anu Kinnunen
Apuvälineneuvoja
Kuopion yliopistollinen keskussairaala

Sirpa Piskonen
Fysioterapeutti

25.5.2009

Artikkelissa tarkastellaan yhden lapsen vanhempien haastattelua: miten erikoissairaanhoidossa onnistutaan tekemään toimiva, perheen arkeen sopiva lapsen kuntoutussuunnitelma. Vanhemmat kuvasivat hienon kuntoutussuunnitelmaprosessin, joka parhaiten on auttanut heitä arjessa lapsen kuntoutumisessa. Heidän mielestään tärkeää on kuulla asiat suoraan ”ihmiseltä ihmiselle”.

Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on perhelähtöistä toimintaa, jossa korostuvat perheen tarpeet. Huomio kiinnittyy perheen arkirutiinien merkitykseen lapsen kehityksessä ja lapsen elin- ja toimintaympäristöjen laatuun, erityisesti kehitystä ja kuntoutumista edistäviin ja estäviin tekijöihin. Lapsi oppii ja kehittyy vuorovaikutuksessa, arkipäivän toimintatilanteisiin osallistumalla. Perheen toimintatapojen, yksilöllisten vahvuuksien ja tarpeiden sekä valintojen ja päätösten huomiointi osana lapsen arkielämän järjestymistä on tärkeää. Jokaisen perheen elämää ohjaa perheen oma kulttuuri, jota perhe pyrkii arkielämässään toteuttamaan. Perhekulttuuri säätelee viime kädessä sen, millaisiin muutoksiin perhe arkielämässään on valmis ja halukas lapsen kehityksen tukemiseksi ja edistämiseksi. (Veijola 2004; Lapsen ja nuoren hyvän kuntoutuksen toteutuminen palveluverkostossa -koulutus, 2008.)

Lasten kuntoutuksessa tulee huomioida entistä suunnitelmallisemmin perheen toimintamallit ja dynamiikka sekä vanhempien osallisuus. Tämä tarkoittaa työntekijöiden näkökulmasta myös aikuiskasvatusasioiden hallintaa sekä erilaisia toimintamalleja aikuisten ja lasten ohjauksessa. Lasten ja vanhempien mielipiteet tulee huomioida entistä paremmin. Perheen elämäntapa, koti, koulu ja ympäristö muodostavat kokonaisuuden, johon kuntoutus sovelletaan. (Koivikko & Sipari 2006.)

Ammatti-ihmiset ovat omalla asiantuntemuksellaan vanhempien käytettävissä. Keskeistä toiminnassa ovat yhteiset keskustelut, jotka edellyttävät yhteisen kielen löytymistä. Yhteistyö perheen kanssa perustuu toimijoiden keskinäiseen kunnioitukseen ja arvostukseen. Perhelähtöisyys huomioi kunkin perheen omat toimintatavat. Yhteistyö vanhempien kanssa ei voi noudattaa yhtä tiettyä kaavaa, vaan vanhemmilla pitää olla oikeus määritellä yhteistyöhön osallistuminen. (Veijola 2004; Sipari 2008.)

Kuntoutussuunnitelman määrittelyä

Kuntoutussuunnitelma on kuntoutusta koossa pitävä työkalu: prosessikuvaus, jolla kerätään ja keskitetään voimavarat ja suunnataan niitä määriteltävissä ja perusteltavissa oleviin tavoitteisiin (Kunnet.fi). Kuntoutussuunnitelma tulisi mieltää monivaiheisen prosessin tulokseksi ja työvälineeksi lapsen kasvun, toiminnan ja osallistumisen tukena. Kuntoutussuunnitelma laaditaan eri yhteistyökumppanien kesken, ja eri suunnitelmat ovat yhtenäiset. Lähtökohtana on kuntoutuksen nivoutuminen lapsen ja perheen arkeen eli suunnitelmien keskittyminen esimerkiksi kotiin tai kouluun. (Koivikko & Sipari 2006.)

Lapselle määritellään yksilölliset tavoitteet, jotka perustuvat rehellisyyteen, realiteettien selvittämiseen sekä arjen arvostukseen ja kunnioitukseen. Rehellisyydellä tarkoitetaan parhaan satavilla olevan tiedon jakamista. Realistisuus perustuu huolella tehtyihin tutkimuksiin sekä arvioihin siitä, mitä kannattaa tavoitella. Lapsen orastavien taitojen tulisi painottua tutkimuksissa. Arjen arvostus ja kunnioitus korostavat arkisten asioiden tärkeyttä ja arjen sujumisen tavoitteellisuutta. Yksilöllisten tavoitteiden tulee olla toiminnallisia ja sisällöllisesti ikäkausien ja kehityksen mukaisia. (Koivikko & Sipari 2006.)

Kehittämistyön lähtökohdat

Erikoissairaanhoidon työntekijöinä meitä on pohdituttanut, miten erikoissairaanhoidossa tehty kuntoutussuunnitelma palvelee perhettä arjessa ja omassa toimintaympäristössä. Pystytäänkö lyhyillä käynneillä tekemään riittävän lähelle arkea toimiva lapsen yksilöllinen kuntoutussuunnitelma? Tulevatko vanhemmat kuulluiksi ja puhutaanko samaa, ymmärrettävää kieltä vanhempien kanssa?

KYSin lastenneurologisessa yksikössä tehdään lapselle ja perheelle yksilöllinen kuntoutussuunnitelma. Kuntoutussuunnitelma laaditaan lapsen arviointien jälkeen ns. kuntoutusneuvottelussa, jossa ovat läsnä perhe sekä yksikön asiantuntijat. Perheen toiveesta mukana on päivähoidosta oma avustaja tai lastentarhanopettaja ja lapsen omat avopuolen terapeutit.

Vanhempien osallistumista kuntoutussuunnitelman laadintaan tutkimme haastattelemalla. Teemahaastattelu toteutettiin kehittämistehtävän yhtenä osana Vajaaliikkeisten Kunto ry:n (VLK) Lapsen ja nuoren hyvä kuntoutus palveluverkostossa -koulutusta. Täydennyskoulutus antoi mahdollisuuden kehittää alueellamme hyvää kuntoutusta kehittämistehtävän avulla.

Kehittämistyön eteneminen

Haastattelu toteutettiin teemahaastatteluna, jossa valittiin muutamia avainkysymyksiä sekä aihepiirejä, joiden ympärille haastattelu rakentui. Avainkysymykset tarkentuivat kehittämistyön ohjaajien Helena Launianen sekä Salla Siparin avustuksella.

Osallistujiksi valittiin ne henkilöt, joilla on kokemusta tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Haastateltavat vanhemmat valittiin tarkoituksenmukaisuuden perusteella. (Kylmä & Juvakka 2004.) Haastattelun kohteeksi valittiin yksi suomalainen perhe, jossa alle kouluikäisellä lapsella on monella alueella tuen tarvetta. Yhtenä kriteerinä oli, että molemmat vanhemmat osallistuivat sairaalassa tehtyihin arviointeihin sekä kuntoutussuunnitelman laadintaan. Lapsen hoitovastuu oli Kuopion yliopistollisen sairaalan lastenneurologisella yksiköllä. Perheen valintaan vaikutti kuntoutussuunnitelman laadinnan ajankohta. Suunnitelma oli tehty muutamaa kuukautta ennen haastattelua.

Tutkimuslupa vanhempien haastatteluun saatiin lastenklinikan tulosyksikön ylilääkäriltä sekä ylihoitajalta. Ainoastaan haastattelijat tietävät perheen henkilöllisyyden, ja haastattelijat eivät ole osallistuneet suunnitelman laadintaan eivätkä lapsen arviointiin.

Haastattelu toteutettiin perheen kotona vanhempien toivomuksen mukaan. Toinen haastatteli ja toinen kirjasi ylös kuulemansa. Haastattelu nauhoitettiin vanhempien luvalla. Haastattelu kirjoitettiin puhtaaksi, jonka jälkeen analysoitiin kirjoitettu teksti. Analysoinnin jälkeen tehtiin tulkinta ja synteesi haastattelussa nousseista teemoista. Seuraavaksi kuvaamme haastattelun keskeiset tulokset.

Kuntoutussuunnitelmaan osallistujat

Haastateltavien vanhempien lisäksi kuntoutussuunnitelman laatimiseen osallistuivat edustaja päiväkodista, lastenneurologian yksikön psykologi, fysio-, toiminta- ja puheterapeutti. Vanhemmat kuvasivat, että kuntoutussuunnitelmaa tehtäessä ilmapiiri on ollut luonteva, avoin ja asiapitoinen. Käytännössä osallistujat ovat olleet samoja, mikä on vaikuttanut siihen, että kuntoutusneuvottelu on tuntunut tutulta ja turvalliselta. Henkilökohtaiset omat avopuolen terapeutit eivät olleet mukana laatimassa kuntoutussuunnitelmaa. Vanhemmat olisivat kokeneet tärkeänä sen, että he olisivat olleet mukana, koska he ovat asiantuntijoita ja ”tosi ihania” lapsen arjen kuntoutuksessa.

Kuntoutussuunnitelman sisältö

Kun kysyttiin kuntoutussuunnitelman sisällöstä, vanhemmat vastasivat, että suunnitelmassa on käyty läpi erityistyöntekijöiden alueet ja arviot siitä, millä tasolla ikäisiinsä nähden lapsi on. Suunnitelmaa tehtäessä on yhdessä mietitty sitä, mihin erityisesti voidaan tai pitää keskittyä ja millä tavoin lasta arjessa tuetaan. Erityistyöntekijöiden arvioinnissa on vanhempien mielestä toistoa, mutta vanhemmat kokivat, että jokaisella on oma näkemyksensä oman ammattinsa pohjalta. Lausuntojen lukeminen kotona vielä jäsentää arviointeja sekä käytäntöön soveltamista.

Vanhempien osallisuus ja kielen ymmärrettävyys

Vanhempien mielestä ammattitermejä ei käytetty kuntoutusneuvottelussa liikaa: kieli on ollut ymmärrettävää. Vanhemmat totesivatkin, että *"me ollaan vissiin aina kysytty"*. Vanhemmat ajattelivat, että he olivat tuulleet kuulluksi kuntoutussuunnitelmaa laadittaessa. He kokivat, että ovat saaneet olla vanhempina lapsen omia asiantuntijoita. Vanhempien mielestä on tärkeää, että sairaalan terapeutit ovat joustavia arviointeja tehdessään. Jos lapsi pelkäsi, testit tehtiin vaikka aulassa. Vanhempien osallisuuteen ja kielen ymmärrettävyyteen vaikutti olennaisesti se, että he saivat olla mukana lapsen arviointitilanteissa. Tämä helpotti kuntoutusneuvottelussa asioiden ymmärtämistä.

"Ollaan saatu sanoa oma mielipide sekä toivomuksia terapeuttien suhteen..."

Onnistuneet ratkaisut

Perheet toivat haastattelussa esille saaneensa paljon ohjeita ja arkeen tekemistä. Toimintaterapeutti antoi vinkkejä leikkiin ja askarteluun. Fysioterapiassa vuorovaikutus oli hyvää, koska vanhemmat saivat olla siinä mukana. Fysioterapeutti kertoi selkeästi, mitä ja miksi tekee sekä mitä vanhemmat voivat tehdä kotona. Vanhemmat kertoivat, että kun lapsi siirtyi päiväkotiin, he eivät enää tieneet mitä fysioterapiassa tehtiin. Puheterapiassa viittomakielen opetus oli hyvä asia. *"Hoitavan lääkärin synninpäästö siitä, että voimme elää normaalia arkea tuntui hyvälle, kun ei tarvitse antaa terapiaa kotona. Sillä vanhempina syyllistää itseään koko ajan siitä, tuleeko tehtyä riittävästi."*

Vanhemmat toivat esille, kuinka vaikeaa on luopua totutusta terapiasta. *"Kun puheterapia ei jatkunut, itkun tirautin, tuli turvaton olo. On vaikea luopua totutusta terapiasta, vaikka olisikin luopumisen aika."*

Vanhempien toiveita

Vanhempien toiveena kuntoutussuunnitelman laadintaan tulevaisuudessa on, että henkilökohtainen avustaja vastuutettaisiin osallistumaan. Henkilökohtainen avustaja pitäisi kirjallisesti pyytää mukaan kuntoutussuunnitelman laadintaan. Avustajan on hyvä nähdä ja kokeilla, kuinka lapsen kanssa toimitaan. Hänen on tärkeää tulla kuulluksi, koska hän on ajallisesti paljon mukana lapsen arjessa. Osallistuminen lisäisi vuorovaikutusta avustajan ja perheen välillä.

Toimiva kuntoutussuunnitelma

Haastattelun keskeisimpänä tuloksena voidaan todeta, että vanhemmat tuottivat toimivan kuntoutussuunnitelman laatimisen mallin erikoissairaanhoidon. Toimiva kuntoutussuunnitelma koostuu siitä, että vanhemmat saavat ensin seurata lapsensa arviointeja terapeuttien tutkimustilanteissa. Vanhemmat pääsevät näkemään ja kokeilemaan arjessa lapsellensa toteutettavaa kuntoutusta.

Kuntoutusneuvottelussa vanhempien näkökulmasta on erityisen tärkeää olla kuulemassa *"suoraan ihmiseltä ihmiselle"*. Kuntoutussuunnitelman laatimisessa vanhempien lisäksi on mukana oltava arvioivat terapeutit, lapsen "omat" terapeutit sekä päiväkodista ainakin lapsen oma avustaja. Yhteinen keskustelu ja pohtiminen auttaa "puhaltamaan yhteen hiileen" lapsen parhaaksi.

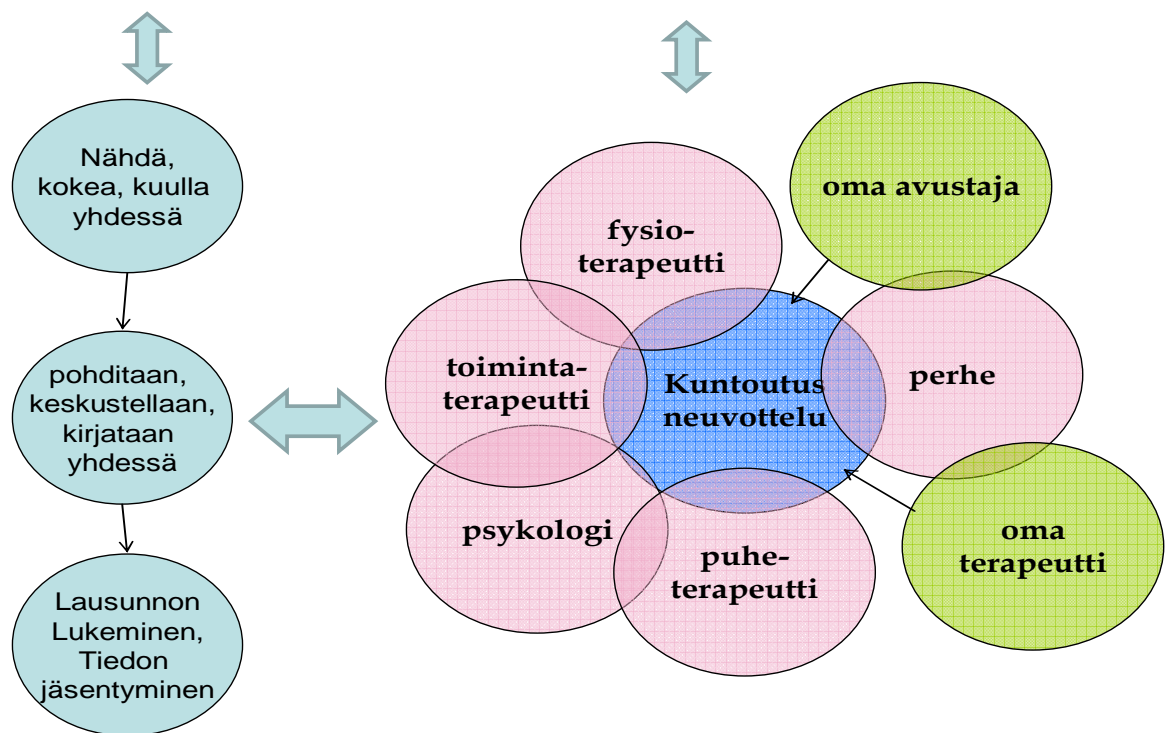
Vanhemmat kertoivat, että terapeuttien lausunnot jäsentävät nähtyä ja kuntoutusneuvottelussa pohdittuja lapsen arjen kuntoutusasioita. Kotona niihin voi rauhassa palata.

Pohdittua

Jatkossa olisi mielenkiintoista selvittää lapsen osallisuutta ja kuulluksi tulemistä oman kuntoutuksensa asiantuntijana. Jatkoaiheena pohdimme, millainen kokemus kuntoutussuunnitteluun osallistuminen olisi yksinhuoltajaperheen näkökulmasta. Miten eri kulttuurista tulevat vanhemmat osallistuvat lapsensa kuntoutussuunnitelman tekoon?

Haastattelu oli todella mielenkiintoinen ja opettava kokemus. Erikoissairaanhoidon lastenneurologian työryhmä sai paljon hyviä vinkkejä ja vahvistusta omalle, jokapäiväiselle, vaativalle työlleen. Ennen kaikkea vanhempien ammattitaito kehittää lasten kuntoutusta antoi haastatteliijoille iloa ja uskoa siihen, että vanhemmat ovat lapsensa parhaat asiantuntijat. Vanhempien osallisuus ja kuulluksi tuleminen on erittäin merkityksellistä toimiessa yhteistyössä lapsen parhaaksi.

TOIMIVA KUNTOUTUSSUUNNITELMA

Lähteet:

Kunnet.fi = Kuntoutuksen verkkopalvelun internetsivu. Saatavissa:
<<http://www.kunnet.fi/index.asp?tz=-3>>.

Koivikko, M. & Sipari, S. 2006. Lapsen ja nuoren hyvä kuntoutus. Helsinki: Vajaaliikkeisten Kunto ry.

Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita.

Lapsen ja nuoren hyvän kuntoutuksen toteutuminen palveluverkostossa - koulutus. 2008. Erityistä tukea tarvitseva lapsi. 8.10.2008. Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Sipari, S. 2008. Kuntouttava arki lapsen tueksi. Kasvatuksen ja kuntoutuksen yhteistoiminnan rakentuminen asiantuntijoiden keskusteluissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Veijola, A. 2004. Matkalla moniammatilliseen perhetyöhön – lasten kuntoutuksen kehittäminen toiminatutkimuksen avulla. Oulu: Oulun yliopisto.